

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Firat University Journal of Social Science
Cilt: 20, Sayı: 2, Sayfa: 223-236, ELAZIĞ-2010

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖLÇME-DEĞERLENDİRME BOYUTUNUN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ*

Evaluation of Social Studies Curriculum Assessment Part According to Opinions of Teachers: Case of Samsun

Alper KESTEN¹ Nevin ÖZDEMİR²

ÖZET

Bu araştırma, 2004–2005 öğretim yılında Türkiye’deki ilköğretim okullarında uygulamaya konulan altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi programlarında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin gerçekleştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanıldığı araştırmanın çalışma grubunu Samsun merkez ve ilçelerinde görev yapan 14 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni sosyal bilgiler programının ölçme-değerlendirme boyutunun uygulanmasına ilişkin görüşlerinin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamının yeni sosyal bilgiler programının uygulanmaya konulmasıyla birlikte farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanmaya başladıkları ve bu uygulamanın yararına inandıkları belirlenmiştir. Ancak öğretmenlerin büyük çoğunluğu farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini uygularken zaman bulmakta sıkıntı çekmekte ve artan iş yükünden şikâyet ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin yeni uygulamaya konulan ölçme araçlarının sonuçlarının değerlendirme notuna dönüştürülmesi konusunda da yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler programı, ölçme-değerlendirme, öğretmen görüşleri

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate new social studies curriculum, starting to be applied in 2004-2005 academic year, assessment part according to opinions of social studies teachers. The data collected from 14 social studies teachers who work in Samsun or districts of Samsun and qualitative research methods was used both collecting and analyzing data. All teachers, participated in study, revealed that they started using alternative assessment techniques starting with new social studies curriculum and they strongly believed that alternative assessment techniques are more useful to evaluate student success. However, they complained from increasing work load and inadequate time while they applied alternative assessment techniques. They also expressed that they do not have enough knowledge to convert the results of alternative assessment techniques to the grade.

Key Words: Social studies curriculum, assesment, teacher opinions

* Bu makalenin kısa bir özeti 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı’nda bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, akesten@omu.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, nevin@omu.edu.tr

GİRİŞ

Eğitim olgusunun birbirleriyle devamlı etkileşimde bulunan üç temel ögesi bulunmaktadır. Bu üç temel öge öğrenci, öğretmen ve program olarak adlandırılmaktadır. Bir eğitim sisteminin etkililiği ve verimliliği bu üç ögenin belirli bir hedefe doğru bir uyum içerisinde ilerlemesine bağlıdır. Bu öğelerin herhangi birinde meydana gelebilecek bir bozukluk, zayıflık, verimsizlik veya yanlış işleyiş bütün bir sistemin verimliliğini düşürecektir (Üstüner, 2004). Eğitim sisteminin verimliliği bilimsel alandaki gelişmelerle yakından ilgilidir. Bilimsel alandaki gelişmeler pek çok alanda olduğu gibi eğitim alanındaki temel anlayışların da yeniden yapılandırılması gereksinimini ortaya koymaktadır. Çünkü hızla değişen dünyada, değişimle uyum içinde yaşayabilecek yeni bireylerin eğitimi önemli bir sorundur. Bilimsel, sosyal, kültürel ve ekonomik yapının değişimi toplumların eğitim sistemlerini etkilemekte ve bu değişime uyum sağlayabilmek için eğitim sistemlerinin yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Cumhuriyet tarihimize baktığımızda Türkiye’de değişik dönemlerde, çeşitli nedenlerle eğitim programlarıyla ilgili olarak değiştirilme ve geliştirilme çalışmalarının yapıldığını görmekteyiz (Tay, 2004). İlköğretim programlarında Cumhuriyet döneminde 1926, 1930, 1932,1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1998 yıllarında ve en son 2004 yılında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Sosyal bilgiler dersi ise ilk kez 1958 yılında ilköğretim programlarında yer almış ve bu tarihten sonra ilköğretimin 4. ve 5. sınıflarında haftada beşer saat olmak üzere okutulmaya başlanmıştır (Can, 1998). Daha sonraki yıllarda sosyal bilgiler dersinin içeriğiyle ilgili değişik düzenlemelere gidilmiş; 1968 öğretim programı ile ortaöğretimde yer alan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık dersleri Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir (Erden, 1998). Ancak 1985 yılında, ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersleri kaldırılmış; bu dersler yerine Milli Coğrafya, Milli Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri okutulmaya başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda öğretim programlarında değişik düzenlemeler yapılmışsa da sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe konulduğu 1998 yılına kadar bu programlar uygulanmaya devam edilmiştir. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretimin 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında, haftada üçer saat olarak yer verilmesi öngörülen, *İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* 1998 yılında yürürlüğü konmuştur (Venç, 2005). 1998 yılında uygulamaya konulan bu yeni program “öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek” amacını taşımaktadır (Can 1998).

Türkiye’de, dünyadaki gelişmeler göz önünde bulundurularak, program geliştirme çalışmaları devam etmiştir. Son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı dünyada pek çok ülkede kabul gören ve uygulamaya konulan yapılandırmacı eğitim yaklaşımını benimsemiştir.

Bu eğitim anlayışına uygun olarak ilköğretim programları hazırlanmış ve bu programlar 2004–2005 öğretim yılından itibaren denenmek üzere pilot olarak seçilen illerdeki (Ankara, Bolu, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Samsun, Van) toplam 120 okulda uygulamaya koymuştur (MEB, 2005a). Cumhuriyet tarihinin en önemli eğitim projesi olması iddiası ile sisteme önemli yenilikler getirmeyi amaçlayan ve yenilenen öğretim programları ile Türk eğitim sisteminde büyük bir dönüşümün gerçekleşeceği ifade edilmektedir (Çınar, Teyfur ve Teyfur, 2006).

Dünya ile uyumun ve Avrupa Birliği standartlarının dikkate alınması; tüm dersler için ortak olarak eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, sorgulama, problem çözme, bilgi teknolojisini kullanma, girişimcilik becerilerinin artırılması yeni programların esasını oluşturmaktadır (MEB TTK, 2005). Ders programlarının ezbercilikten uzak, eğlenceli, hayatın içinde ve kullanılabilir olması gerekmektedir. Bunun için öğretmenlerin öğrencilere doğrudan bilgi aktarma yerine, öğrencilerin bilgiyi bulmalarına, görmelerine veya anlamalarına yardımcı olacak etkinliklere yer vermesi beklenmektedir. Ülke genelinde tüm okullarda yeni öğretim programlarının uygulamaya konulduğu 2005–2006 öğretim yılından önce, öğretmen ve yöneticilere bu yeni yaklaşım ile bu yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan öğretim programları hizmet içi eğitim çalışmalarıyla tanıtılmaya çalışılmıştır. Yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ile hazırlanan yeni öğretim programlarının istenilen amaçlara ulaşmasında ve bu programların doğru bir şekilde uygulanmasında öğretmen faktörü oldukça önemlidir. Bu yüzden öğretmenlerin ve yöneticilerin bu eğitim yaklaşımı hakkında bilgi sahibi olmaları ve benimsemeleri gerekmektedir.

Yapılandırmacı öğrenme yaklaşımında ölçme ve değerlendirme, öğretim sürecinin bir parçasıdır ve sadece öğrenmenin başında ve sonunda değil, öğrenme süreci boyunca her önemli noktada yer almaktadır (Gelbal ve Kelecioğlu, 2007). Yalnızca sonuca önem veren ölçümler yerine, sürecin de ölçülmesi; bilginin hatırlanmasının değil, bilginin uygulanmasının ölçülmesi esas alınmaktadır. Öğrenciye yazıya dayalı görevler yerine, otantik (authentic) olarak tanımlanan gerçek dünya ile ilişkili problemler ve görevler verilmektedir. Öğrencilerin değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlerin belirgin olması, yalnızca öğretimden sonra değil öğretim sırasında da ölçümler yapılması, tek bir ölçme yöntemine bağlı kalınmayıp, çoklu ölçüm yöntemleri kullanılması ve aralıklarla değil sürekli ölçümler yapılması hedeflenmektedir (McMillian, 2006). Bu hedeflere ulaşabilmek için yeni ilköğretim programları hazırlanırken, ölçme ve değerlendirme sistemi, öğrenci merkezli eğitim esas alınarak yeniden yapılandırılmıştır.

Yeni öğretim programlarında uygulamaya konulan ölçme ve değerlendirme

yaklaşımları, öğretmenlere eskisinden farklı roller ve görevler yüklemektedir. Öğretmenin öğretici olmaktan çok ortam düzenleme ve yönlendirme rolü, ölçme ve değerlendirme sürecinde de göze çarpmaktadır. Bununla birlikte çeşitli araştırmalar ilköğretim okullarında uygulanmakta olan yeni öğretim programlarının ölçme ve değerlendirme boyutuyla ilgili önemli sorunlar olduğunu ortaya konmuştur (MEB, 2005a, b). Öğretmenler öğrencilerini değerlendirirken kısa cevaplı, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, eşleştirmeli sorulardan oluşan testleri sıklıkla kullanmaktadır. Yeni programlar bu geleneksel ölçme-değerlendirme tekniklerinin yanı sıra performansa dayalı değerlendirmeleri de içermektedir. Öğretmenler performansa dayalı değerlendirme yapabilmek için açık uçlu sorular, gözlem formları, posterler, öğrenci ürün dosyaları, projeler, performans ödevleri kullanılabilirler. Ayrıca öğretmenler görüşmeler yapıp, öğrencilerin kendilerini ve akranlarını değerlendirmelerine fırsat vererek öğrenme süreçleri hakkında bilgi edinirler ve onlara dönüt verirler. Ancak öğrencilerin üst düzey becerilerini değerlendirmek, bireyin ne yapabileceğinin gerçek resmini görmek amacını güden performans değerlendirmeleri, geleneksel yöntemlere göre daha zor, subjektif ve zaman alıcıdır.

Bu araştırma, 2004–2005 öğretim yılında Türkiye’deki ilköğretim okullarında uygulamaya konulan altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi programlarında yer alan ölçme değerlendirme etkinliklerinin gerçekleştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

Çalışmaya katılan;

1- Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları farklı ölçme-değerlendirme yöntemleri nelerdir?

2- Sosyal bilgiler öğretmenleri farklı ölçme-değerlendirme yöntemleri konusunda kendilerini yeterli görmekte midir?

3- Sosyal bilgiler öğretmenleri farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini uygularken karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Çalışma Grubu

Araştırmada amaçsal örnekleme yöntemlerinden birisi olan tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme özellikle yeni bir uygulamanın tanıtılmasında yeniliğin olduğu bir dizi durum arasından bir kısmının seçilerek bunlar üzerinde çalışılmasına olanak sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Lincoln ve Guba’nın (1985) da belirttiği gibi örnekleme alınan kişilerle ilgili durumun doyurucu bir açıklamasını yapabilmek için 12’den az ve 20’den fazla olmayacak bir biçimde

örneklemin seçilmesine özen gösterilmelidir. Nitel çalışmalarda dikkate alınan bu ilkeye uygun olarak çalışma grubu altıncı ve yedinci sınıflarda derse giren 14 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşturulmuştur. Okulların seçiminde Samsun Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan yetkililerin görüşlerine de başvurularak, Samsun merkez ilçeden altı, Çarşamba, Salıpazarı, Bafra ve Alaçam'dan birer olmak üzere toplam 10 okul çalışma grubuna dâhil edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, Yıldırım ve Şimşek'in (2006) nitel çalışmalar için önerdiği görüşme formu yaklaşımı kullanılmıştır. Değişik kişilerden benzer bilgileri alabilmek amacıyla kullanılan görüşme formu yaklaşımı hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de görüşme sürecine göre ek sorular sorma özgürlüğünü araştırmacılara tanımaktadır. Görüşmeler katılımcıların çalıştıkları okulda, okul müdürü ya da öğretmenlerin uygun gördükleri sessiz bir ortamda, araştırmacıların ikisinin de katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 35–40 dakika sürmüş ve öğretmenlerin izni alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilerek daha sonra çözümlemeleri yapılmıştır. Çalışmaya katılan 14 öğretmen Ö1, Ö2, ... Ö14 şeklinde kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni sosyal bilgiler programının ölçme-değerlendirme boyutunun uygulanmasına ilişkin görüşlerinin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz yapabilmek için öncelikle görüşmelerin ses kayıt çözümü yapılmış; bu çalışmanın ardından verilerin analizinde çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye uygun şekilde verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması basamakları sırasıyla takip edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Betimsel analizin en belirgin özelliği olan “doğrudan alıntılara” çalışma içerisinde sıkça yer verilmiştir. Nitel verilerin analizinde QSR NVivo 7,0 programı kullanılmıştır. Tema ve kategorilerin yapılandırılmasına ilişkin örnekler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Betimsel analize göre oluşturulan tema ve kategori örnekleri

Tree Nodes			
Name	Sources	References	Created
Demografik Sorular	0	0	01.07.2008 11:22
Program ve Öğrenci merkezli eğitim hakkında görüşler	8	9	01.07.2008 11:26
Yeni programda ölçme değerlendirme	1	1	01.07.2008 11:45
Ölçme araç ve yöntemleri konusunda yeterlilik	11	19	02.07.2008 08:51
Ölçme-değerlendirme yöntemleri	13	17	01.07.2008 12:08
Sınav sistemi açısından	10	14	01.07.2008 12:17
Uygulamada karşılaşılan sorunlar	12	37	02.07.2008 09:06

BULGULAR

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni sosyal bilgiler programının ölçme-değerlendirme boyutuna ilişkin görüşlerini içeren bulgular, araştırma sorularımıza uygun olarak üç temel başlık altında incelenmiştir:

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları ölçme-değerlendirme yöntemleri nelerdir?

Çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamı yeni sosyal bilgiler programlarının uygulamaya konulmasıyla birlikte farklı ölçme değerlendirme yöntemlerini kullanmaya başladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar yazılı ve sözlü sınav gibi daha önceden kullandıkları ölçme-değerlendirme yöntemlerinin yanı sıra yeni programın gerektirdiği portfolyo hazırlama, akran değerlendirmesi, öz değerlendirme gibi yöntemleri sıkça kullandıklarını ve bu ölçme-değerlendirme yöntemlerinin öğrenciler üzerinde olumlu etki yarattığını gözlemlediklerini söylemişlerdir. Buna ek olarak katılımcılar yeni kullanılmaya başlanılan ölçme-değerlendirme yöntemlerinin derslerin eğlenceli geçmesine yardımcı olmasının yanı sıra öğrencilerin daha adil bir şekilde değerlendirilmesinde yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda öğretmenler görüşlerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Benim çok hoşuma giden şeyler var. Sınıfta mesela çoktan seçmeli, doldurma, doğrulama, eşleştirme, öz değerlendirme, kavram haritası onları doldurma ve projeler çok hoş oluyor. Çocukların da çok hoşuna gidiyor (Ö2).

Ölçme ve değerlendirmede biz geçen dönem performans ödevlerini kullandık. Performans ödevlerinde bütün öğrencilere nasıl bir ölçek uygulayacağımızı anlattım. Yani sizin yapacağınız performans ödevinde dikkat edilecek hususlar şunlar. Yani

çocuk biliyordu; ben ne yaparsam kaç alırım, hangi basamağı yanlış yaparsam ne kadar puanım düşer falan diye (Ö3).

Şimdi performans ödevlerimiz var. Proje ödevlerimiz var. Burada tabii çok özgün olunmasını istiyoruz. Mutlaka ve mutlaka kendi fikirlerini, kendi görüşlerini, kendi duygularını yaptıkları ödevlere yansıtılmalarını istiyoruz. Çoğunlukla da olumlu tepkiler alıyoruz öğrencilerden (Ö5).

Şimdi bir sürü ölçme tekniği kullanıyoruz. Örnek olarak; akran değerlendirme, öz değerlendirme, tutum değerlendirme... Bunun yanı sıra dönem sonunda proje ve performans ödevleri var. Bu alternatif yöntemler daha adil bir değerlendirme ortamı sağlıyor aslında (Ö8).

Klasik değerlendirmeyle sınırlı kalmıyoruz. O dönem bitti. Benim en çok hoşuma giden de bu olay. Ne var mesela öz değerlendirme, akran değerlendirmesi, eşleştirme, alan doldurma hepsi var içerisinde, yani sunum içerisinde (Ö9).

Sosyal bilgiler öğretmenleri ölçme araç ve yöntemleri konusunda kendilerini yeterli görmekte midir?

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu programda belirtilen farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanmaya başlamalarına rağmen, kendilerini bu konuda yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu durumun nedeni olarak ölçme değerlendirme ile ilgili aldıkları hizmet içi eğitimin yetersizliğini göstermişlerdir. Konuya ilişkin öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ben kendimi bu konuda hiç donanımlı hissetmiyorum açıkçası (Ö2).

Her kes elinden geleni yapmaya çalışıyor inanırım, ama eksikliklerimiz var. Hizmet içi eğitim de verildi. Talim terbiyeden geldiler. Biz, o seminerden de geçtik; ama ne kadar verimli olur? İnanırım bizim sorularımızı cevaplayacak olanlar da çok net olamıyorlar. Zaman yetmiyor. Onlar kısa zamanda bunu anlatmak zorundalar. Biz o kısa zamanda anlamak zorundayız, yeterli olmuyor (Ö9).

Biz bu program için, geçen sene 1 haftalık bir seminer aldık. Buna ölçme-değerlendirme dâhil. Bu sürenin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Daha uzun bir ön hazırlık aşamasından geçebilirdik. Ben kendi bilgilerimle kendi tecrübelerimle işi kotarmaya çalıştım. Ama bizi daha iyi hazırlayabilirlerdi. Çünkü gerçekten güzel bir program ve ölçme yöntemleri de öyle. Bu güzel programla ciddi anlamda başarı elde edebilmemiz için uzun bir eğitim aşamasından geçmeliydik diye düşünüyorum (Ö13).

Programın daha kapsamlı hale getirilebilmesi için sık sık seminerler düzenlenmesi gerekiyor. Özellikle ölçme-değerlendirme boyutuyla ilgili. Çünkü gerçekten bilgiye ihtiyacımız var. Çok yeterli olduğumuz bir alan değil (Ö14).

Öğretmenlerin farklı ölçme değerlendirme yöntemleri konusunda yetersizliğini gösteren diğer ilginç bir bulgu ise, çalışmaya katılan öğretmenlerin sunu yapmak, gezi-gözlem yapmak, farklı etkinlikleri sınıfa getirmek gibi değişik öğretim yöntemlerinin isimlerini ölçme değerlendirme yöntemi olarak ifade etmeleridir. Örneğin iki öğretmen kendilerine hangi ölçme değerlendirme yöntemlerini kullandıkları sorulduğunda şu yanıtları vermişlerdir:

Ölçme-değerlendirme için çok farklı şeyler yaptık mesela gezi gözlemlerle ölçme yaptık. Yeni şeyler denemeye çalıştık (Ö13).

Sunu yaptırıyorum, powerpoint kullanıyoruz, gezi-gözlem yapıyoruz ölçme anlamında farklı teknikler kullanmaya çalışıyorum (Ö4).

Bu ifadeler öğretmenlerin ölçme değerlendirme yöntemleriyle öğretim yöntemlerini birbirine karıştırdıklarını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ölçme araç ve yöntemlerini uygularken karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Çalışmaya katılan öğretmenler yeni ölçme değerlendirme yöntemlerinin getirdiği olumlu sonuçlara rağmen bazı sorunları da beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir. Yeni ölçme sisteminin çok büyük bir iş yükü getirdiğinden şikâyet eden katılımcılar boş günlerini tamamen bu işe ayırdıklarını, hatta evde bile ödev değerlendirmesi yapmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılar ders süresinin de üç saatle sınırlı olmasının bütün ölçme yöntemlerinin kullanılmasının önündeki bir diğer engel olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilişkin öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Bu yeni sistemde ölçme-değerlendirme işlemi çok zorlaştı. O kadar emek istiyor ki... Yani gerçekten dünya kadar sınıfım var, bir sürü öğrencim var. Hafta sonu bile bunlarla uğraşıyorum (Ö3).

Şimdi ölçme de çok zor. Dünya kadar sınıfım var. Her öğrenciye ben tek sayfa ölçme hazırladım. Mesela o ölçmelerin karşılığı olmuyor. Bunun çarpması var, bölmesi var. Onları hep yaptık, ama canımız çıktı resmen (Ö9).

Beni en zorlayan şey ölçme ve değerlendirme oldu. Mesela yazılılar var sosyal bilgiler üç [ders] saati ve 3 yazılı var. Ödevler geliyor performans ve bire bir sunum yaptıklarını dinliyoruz ve bire bir değerlendirmek zorundayız. Zaman yetmiyor.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Ölçme-Değerlendirme...

Ölçme değerlendirmeyi sağlıklı bir şekilde yapmış olabiliyoruz. Bu anlamda biraz rahatlırsalar, bize bir ders saat daha fazla verseler inanıyorum ki daha başarılı olacağım (Ö10).

Değerlendirme açısında sıkıntılar oluyor. Çünkü her öğrencinin performans hazırlaması ciddi anlamda sıkıntı ve bunları okumak günlerimizi alıyor. Yani günlerce 300 – 400 tane ödev okumaya çalışıyoruz. Okulda okuyoruz, eve götürüyoruz (Ö13).

Akran değerlendirme formu var, öz değerlendirme var... Yani yapılan her türlü çalışmayla ilgili farklı değerlendirmeler var; ama ders süresi yeterli değil bütün bunları yapmaya (Ö16).

Bu sorunlara ek olarak, öğretmenler ödevler için çektirilen fotokopilerinde okullara büyük bir maddi yük getirdiğini, kullanılan farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerinin nasıl nota dönüştürüleceği ve ne şekilde kullanılacağı konusunda da yazılı ve sözlü sınavlarda olduğu gibi kesin yönetmelikler olmamasının kendilerini sıkıntıya soktuğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler sorunlara ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Ben bu yeni değerlendirme işini tam anlayamadım. Tam bir yönetmelik yok. Nasıl değerlendirme yapacağız, bunun ölçütleri ne, nasıl olacak kafam karışıyor gerçekten (Ö1).

Bana somut şeylerden bahsedilmiyor. Mesela yeni sistemde yazılı yapmasak olur mu? Madem alternatif ölçme değerlendirme teknikleri dediniz, bir öğretmen değişik ödevler verebilir. Yazılı yapmasına gerek yok. Ama şimdi yönetmelik belirtmiş mi belirtmemiş mi... Ben üç tane yazılı yapıyorum. Yönetmelik de bu var. Biz o zaman alternatif ölçme değerlendirmeleri niye yapıyoruz? (Ö4).

Yazdırmaya kalkıyoruz bazı şeyleri, fotokopi yekûn teşkil ediyor. Benim şimdi 6 tane sınıfım var. Her birine her üniteyle ilgili değerlendirmelerden fotokopi çektirsem büyük masraf oluyor. Çocuklardan da para toplayıp yapmak işime gelmiyor (Ö5).

Her bir öğrenciye ben tek sayfa ölçme hazırladım bunun bir de fotokopi masrafı var ki o bizi mahvediyor zaten (Ö11).

Bakın şöyle söyleyeyim. Bu yeni programdaki ölçme değerlendirme ve ödev işinin ekonomisi, külfeti çok fazla. En basitinden söylersek çocuklara dağıttığımız çalışma kâğıtlarından tutun da renkli fotokopi bile çekmemiz gerekiyor bazen. Bu (olanak) merkezdeki okulda yokken ve köydeki öğretmen ne yapacak, nasıl bunu karşılayacak bilmiyorum (Ö12).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeni 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer alan ölçme-değerlendirme etkinliklerinin gerçekleştirilmesine yönelik öğretmen görüşlerini değerlendirmek ve bu konuyla ilgili öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları belirlemek için öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamı yeni sosyal bilgiler programının uygulanmaya konulmasıyla birlikte farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini kullanmakta ve bu uygulamanın yararına inanmaktadırlar.
- Öğretmenlerin büyük çoğunluğu farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerini uygularken zaman bulmakta sıkıntı çekmekte ve artan iş yükünden şikâyet etmektedirler.
- Öğretmenlerin yeni uygulamaya konulan ölçme araçlarının sonuçlarının değerlendirme notuna dönüştürülmesi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir.
- Öğretmenler programda yer alan diğer etkinliklerin yanı sıra ölçme-değerlendirme etkinliklerinin de oldukça fazla kırtasiye harcamalarını gerektirdiğini ve okullarının bu uygulamaların sürekliliği için gerekli olan maddi kaynaklara sahip olmadığını belirtmişlerdir.
- Öğretmenlerin çoğunluğu farklı ölçme-değerlendirme yöntemleri konusunda kendilerini yeterli bulmadıklarını ve bu konuda daha etkili bir hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

Dünyadaki gelişmeleri takip etmek amacıyla hazırlanan ve 2004–2005 öğretim yılında uygulamaya konulan yeni öğretim programları birçok yönüyle yeni tartışmaların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Eğitim programlarının uygulayıcısı konumunda olan öğretmenlerin programlarla ilgili görüşleri, programların uygulanması sırasında ortaya çıkacak olan sorunların, programlarda görülebilecek aksak ve eksik yönlerin giderilmesi konusunda programcılara yardımcı olacaktır. Yeni programla birlikte özel bir önem kazanan farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerinin her bir ders için nasıl uygulanacağı ve ortaya çıkan sorunların nasıl aşılacağı başta öğretmenler olmak üzere ilgililer tarafından sözü edilen konulardan biridir. Bu yüzden yeni başlatılan uygulamanın en temel ögesi konumunda olan öğretmenlerin farklı ölçme-değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasına yönelik görüşlerinin bilinmesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Yeni program uygulamaya konulana kadar ilköğretimde sadece geleneksel yöntemlere dayalı ölçme ve değerlendirme uygulayan öğretmenlerin bu alanda çeşitli

sorunlarla karşılaştıkları görülmüştür (Gelbal ve Kelecioğlu, 2007). Öğretmenlerin yeni programda yer alan ölçme ve değerlendirme uygulamaları konusunda problemler yaşadığı; bu konuda programın diğer boyutlarına göre kendilerini daha yetersiz gördükleri; ölçme ve değerlendirme konusunda eğitim ihtiyacı içinde oldukları çeşitli araştırmalarla belirlenmiştir (Yapıcı ve Demirdelen, 2007; Gözütok, Akgün ve Karacaoğlu, 2005; Şahin, 2008).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni programlardaki ölçme-değerlendirme uygulamalarıyla ilgili görüşlerini esas alan bu çalışmanın bulguları daha önce yayınlanmış olan; aynı veya farklı ders programlarıyla ilgili benzer çalışmaların sonuçlarıyla uyumludur:

Sosyal bilgiler ders programıyla ilgili çalışmasında Aykaç (2007), “öğrencinin, yalnızca, yazılı-sözlü değerlendirmelerle değil, süreç içerisinde değişik ölçme teknikleri ile gözlenmesi olumlu olmasına karşın, öğretmenlerin bu konuda yeterli olmaması ve sınıfların kalabalık olması nedeniyle, her öğrencinin bireysel olarak değerlendirilmesi çok uzun zaman almakta” olduğu sonucuna varmıştır.

Güven (2008), “sınıf öğretmenlerinin yeni ilköğretim ders programlarının uygulanmasına ilişkin görüşleri” başlıklı makalesinde, yeni programlarının uygulanmasında öğretmenlerin ölçme-değerlendirme konusunda sorunlarının ve eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir.

İlköğretim matematik programının önemli halkalarından biri olan ölçme ve değerlendirmeye ilişkin öğretmen görüşlerine yönelik bir çalışmanın bulguları incelendiği zaman öğretmenlerin genel olarak 2005 matematik programının önerdiği farklı değerlendirme yaklaşımlarının farkında olduklarını; ama yeterince uygulayamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre bu sorun değerlendirme ölçütlerinin çok ve karmaşık olması, bunları uygulayabilmenin zaman alması sınıfların kalabalık olması, ürün dosyasını değerlendirmenin uzun süre almasından kaynaklanmaktadır (Bal, 2008).

Ayrıca eğitim programlarının esasını oluşturan yapılandırmacı eğitim yaklaşımının bu programın uygulayıcıları olan öğretmenler tarafından yeterince anlaşılabilmesi de uygulamadaki başarıyı etkileyen faktörler arasındadır. Son yıllarda eğitim alanında gerçekleştirilen reformların uygulamaya yansıtılmasında yaşanan başarısızlığın belki de en temel nedeni, bu süreçte ana uygulayıcı olan öğretmenin eğitiminin ihmal edilmiş olmasıdır. Öğretmenlerin kısa bir süre içinde yeterli eğitimi almadan öğretmen-konu merkezli anlayıştan öğrenci merkezli anlayışa geçmelerini sağlamanın oldukça güç

olması da başka bir neden olarak gösterilmektedir (Bıkmaz, 2006).

Yeni uygulamaya koyulan öğretim programlarının ve bunun önemli bir ayağı olan ölçme değerlendirme boyutunun başarıyla uygulanabilmesi için şu önerilerin dikkate alınmasının yarar getireceği düşünülmektedir:

- Özellikle ölçme-değerlendirme konusundaki eksiklikleri göz önünde bulundurularak, öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerinin çok daha etkin bir hale getirilmesi önemli yararlar sağlayacaktır. Bu amaçla bir türlü istenilen seviyeye getirilemeyen Milli Eğitim Müdürlükleri ve Eğitim Fakülteleri arasındaki işbirliğinin canlandırılması en kolay çözüm yöntemlerinden birisi olacaktır. Neredeyse her ilde bulunan eğitim fakültelerindeki yetişmiş öğretim elemanlarının hizmet içi eğitim programlarına daha etkin bir şekilde katılımı için gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Öğretmenlerin bireysel olarak etkin oldukları uygulama ağırlıklı hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması, ölçme değerlendirmeyle ilgili aklında birçok soru işareti bulunan öğretmenlerin bu sorunları aşmasına yardımcı olacaktır.
- Okulların maddi imkânsızlıkları yeni öğretim programlarının uygulamaya konması ile daha açık bir şekilde ortaya çıkmıştır. Gelir seviyesi yüksek ailelerden gelen öğrencilere sahip olan okullarda neredeyse her sınıfta yansıtım (projeksiyon) cihazı bulunmakta ve fotokopi çekmek gibi okullara önemli bir mali yük getiren harcamalar çok büyük bir sorun olarak ortaya çıkmamaktadır. Buna karşılık daha düşük gelirli ailelerden gelen öğrencilere sahip okullarda ise alınacak bir top kâğıdın giderinin bile nasıl karşılanacağı büyük sorun olmaktadır. Her yıl eğitim-öğretim yılı başında okulları bağış toplamama konusunda hassasiyetle uyarın Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okulların kırtasiye giderlerinin nasıl karşılanacağı konusunda da çözüm üretmesi gerekmektedir. Bu amaçla yatılı ilköğretim bölge okulu ya da sosyal bilimler lisesi gibi okullara yapılan büyük çaplı mali yardımların, okul ayırmaksızın bütün okullara yapılması konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. En azından kırtasiye giderleri kalemi altında, her okula bir fotokopi makinesi ve bu makinenin sarf malzemelerinin okullara yıllık olarak gönderilmesi bu sorunun aşılmasında önemli yararlar sağlayacaktır.
- Yeni uygulamaya koyulan programların verimli bir şekilde devam edebilmesi, uygulamaların düzenli bir şekilde değerlendirilmesiyle mümkün olabilmektedir. Bu çalışmayla sadece bir boyutu ortaya konulan yeni eğitim programlarının her

boyutuyla değerlendirilebilmesi için, bütün disiplinlerle ilgili daha fazla nitel ve nicel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca, programların yıldan yıla nasıl bir gelişim içerisinde olduğu belirlenerek, eksikliklerin giderilmesi yönünde etkili önerilerin ortaya konulması gerekmektedir.

- Geçmişten günümüze kadar Türk eğitim sisteminin başta gelen sorunları arasında gösterilen “sınıf mevcutlarının kalabalık oluşu, araç-gereç eksikliği, okulların fiziksel şartlarının uygun olmaması ve öğretmenlerin yetersizlikleri” gibi sorunlar yeni programların uygulanması aşamasında da en çok dile getirilen sorunlardır. Bu sorunların yanı sıra yeni uygulamaya konulan programların başarılı olabilmesinde en önemli engel akademik sınavlardır. Öğrenci ilgi, yetenek ve değerlerini dikkate almadan; genellikle öğrencilerin bilgi ve kavrama becerilerini ölçmeyi hedefleyen sınav sistemleri değiştirilmedikçe yeni programların hedeflerine ulaşması zor görünmektedir. Aksi takdirde Şahin’in (2007) de belirttiği gibi; öğrenciler okul ve dersane arasında bir ikilem yaşayacak; öğretmenler ise öğrenci ve aile baskısıyla karşı karşıya gelerek yeni programların amaç, içerik ve yöntemleriyle sınava hazırlamak arasında bir tercih yapmak zorunda kalacaklardır.

KAYNAKLAR

- Aykaç, N. (2007), İlköğretim sosyal bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6 S.22 (46–73)
- Bal, A.P. (2008), Yeni ilköğretim matematik öğretim programının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17/ 1, 53–68
- Bıkmaz, F.H. (2006). Yeni İlköğretim Programları ve Öğretmenler, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39(1), 99–116
- Can, G. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1064 Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 581: 7–37
- Çınar, O. , Teyfur, E. , Teyfur, M. (2006). İlköğretim okulu öğretmen ve yöneticilerinin yapılandırmacı eğitim yaklaşımı ve programı hakkındaki görüşleri, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7: 11, s:47–64.
- Erden, M. (1998). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Gelbal, S. , Kelecioğlu, H. (2007). Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yöntemleri hakkındaki yeterlik algıları ve karşılaştıkları sorunlar, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33: 135–145.
- Gözütok, D. , Akgün, Ö. E. ve Karacaoğlu, Ö.C. (2005). Yeni ilköğretim programlarının uygulanmasına öğretmenlerin hazırlanması, *14–16. Kasım 2005 Eğitimde Yansımalar: VIII, Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiri Kitabı içinde*: s:17–41. Kayseri.

- Güven, S. (2008), Sınıf öğretmenlerinin yeni ilköğretim ders programlarının uygulanmasına ilişkin görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 177.
- Lincoln, Y., & Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. New York: Sage
- McMillian, J.H. (2006). *Classroom assessment: Principles and practice for effective instruction*. Ahmedabad (Gujarat), India: Allyn&Bacon.
- MEB (2005a). Öğretim programlarının değerlendirme programı. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı. [Online] http://earged.meb.gov.tr/earged/subeler/olcme_degerlendirme/dokumanlar/mufredat_degerlendirme/degerlendirme_raporu6/sosyal_bilgiler.pdf
- MEB (2005b). Öğretim programlarının değerlendirme programı. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı. [Online] http://earged.meb.gov.tr/earged/subeler/olcme_degerlendirme/dokumanlar/mufredat_degerlendirme/degerlendirme_raporu1-5/pdf
- MEB Talim Terbiye Kurulu (2005). *İlköğretim 1–5 sınıf programları tanıtım el kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi
- Şahin, Ç. (2008). Evaluation of the assesment and evaluation of primary school program in Turkey: A case study, *World Applied Sciences Journal* 3(2):206-214.
- Şahin, İ. (2007),Yeni ilköğretim 1. kademe Türkçe programının değerlendirilmesi, *İlköğretim Online*, 6(2), 284–304.
- Tay, B. (2004). Sosyal bilgiler dersinde anlamlandırma stratejilerinin yeri ve önemi, *Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5: 2, 1–12
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten günümüze Türk eğitim sisteminde öğretmen yetiştirme ve günümüz sorunları, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5
- Venç, E. (2005). Sosyal bilgiler öğretimine dair sorunlar ve çözüm önerileri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 5: 59
- Yapıcı, M. ve C. Demirdelen (2007). İlköğretim 4. sınıf programına ilişkin öğretmen görüşleri, *İlköğretim Online*, 6(2), 204–212.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.